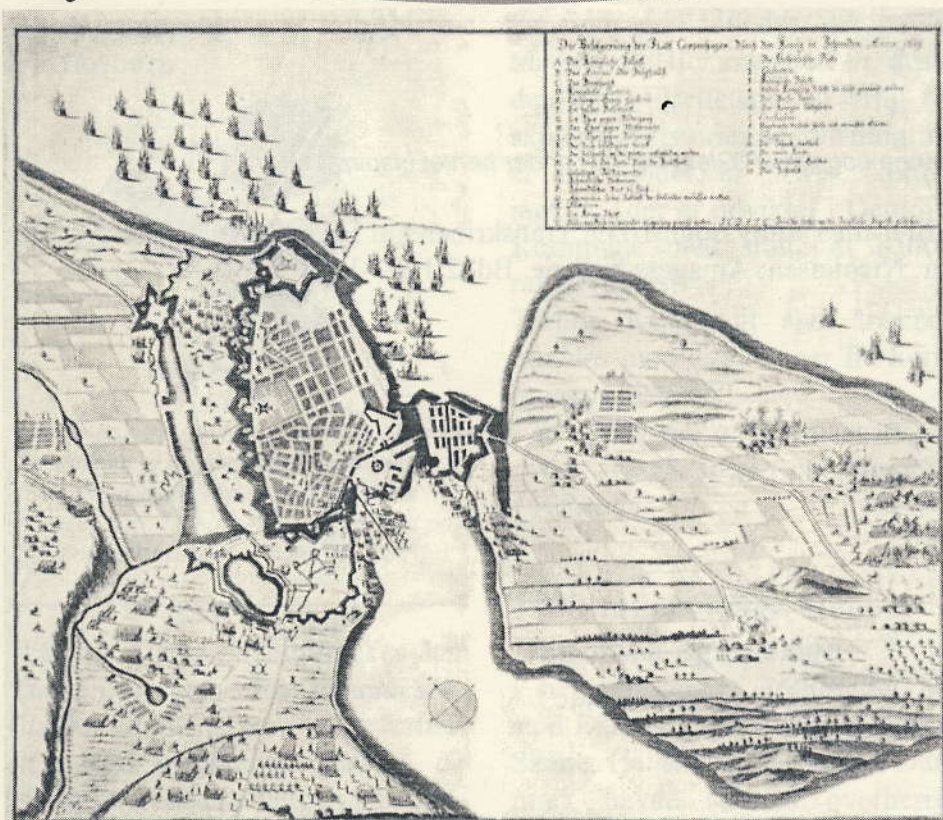

MÅNEDSBLADET

Glemmer du

Svenskekrigene på Amager

Nr. 4 • April 2007

Tårnby Kommunebiblioteker - Lokalhistorisk Samling

Forsideillustration:

Kort over Amager og København fra Københavns belejring 1659. Amager-
museet

I denne udgave af "Glemmer du" er der hentet inspiration fra:

Skifter fra Tårnby Sogn 1659. Transkriberet af Ejvind Christensen
Chr, Nicolaisen: Amagers historie. Bd. 2 1907-13

ISSN 1397-5412

Glemmer du er udgivet af: Tårnby Kommunebiblioteker, Lokalhistorisk Samling
Skrevet og redigeret af: Inger Kjær Jansen
Layout: Vicky Bonde

Svenskekrigene på Amager

Ny Hjemmeside med lokalhistorie for børn

Hjemmesidens guide er en brushane, som kommunen af miljøministeren er blevet bedt om at passe ekstra godt på. Der lever et par af denne sjældne fugleart på Saltholm. Illustrator: Frank Madsen

Tårnby Kommunebiblioteker har fået en ny spændende hjemmeside for kommunens børn. Her fortælles sagn og beretninger fra de svenske soldaters hærgen på Amager i 1658, blandt andet den spændende om den modige officer Mikkel Skov, der nær havde taget den svenske konge til fange og mange andre sagn og fortællinger fra denne del af Tårnby Kommunes historie. Der kommer snart quizzet i sidens indhold og børn

kan indsende billeder, der passer til emnet. Hjemmesiden er desuden også tilrettelagt til brug for skolernes historieundervisning, og er en model af www.kulturjagt.dk, der er udviklet i Gentofte Kommune med støtte af Kulturrådsstyrelsen.

Tårnby Kulturjagt skal løbende udvides med nye temaer fra kommunens historie.

I dette nummer af Glemmer du ud- dybes svenskekrigen på Amager i 1600-tallet.

1600-tallets krige mellem Danmark og Sverige

I begyndelsen af 1600-tallet bestod Danmark endvidere af Norge, Skåne, Halland og Blekinge. Danmark havde således overherredømmet over indsejlingen til Øresund og dermed til indkomster ved Øresundstolden, som skibene skulle betale af deres last ved Helsingør. Denne vigtige indtægtskilde for kongemagten samt kampen om herredømmet over handelen ved Østersøen var årsag til de

Frederik den 3 af Danmark

Carl 10 Gustav af Sverige

mange krige mellem Danmark-Norge og Sverige i løbet af 1600-tallet.

Freden i Roskilde

Danmark og Sverige kom igen i krig i 1657, men Danmark måtte give op overfor den svenske overmagt og underskrive en fredstraktat i februar 1658, hvor vi mistede Skåne Halland, Blekinge halvdel af Norge og Bornholm. Salt-holm undgik med nød og næppe at overgå til det svenske rige. Men kort efter krigedes de to magter igen.

De to kæmpende konger

Frederik den 3 blev født i 1609 og var søn af Christian den 4. Frederik blev konge i 1648. Han blev i København under belejringen for han "ville dø i sin rede", da han blev opfordret til at flygte. I stedet deltog han aktivt i forsvaret af København, og opnåede hermed en folkelig opbakning, som bidrog til at han i 1660 blev enevældig. Frederik den 3 døde i 1670 af lungebetændelse.

Carl den 10 Gustav blev født i 1622 og blev svensk konge i 1654. Han døde pludselig i 1660 kort tid før, der igen blev sluttet fred mel-

lem Danmark og Sverige.

Københavns spisekammer

København var afhængig af forsyninger af mad fra Amager, da byen blev belejret af svenske tropper både til lands og til vands den 8 august 1658. Derfor sendte den danske konge tropper til Amager for at forsvare øen. Dagen efter ankrede den svenske flåde op ved Dragør. Den svenske flåde forsøgte at nærme sig land for at få kontakt med landtropperne. Den 18 august angreb danskerne to af de svenske proviantskibe ved Dragør og byttet blev fragtet over Amager ind til København.

Da krigen nu var kommet til Amager tilbød kongen Frederik den 3., at øens beboere og deres husdyr, korn og indbo kunne bringes i sikkerhed inde i København. Men det ønskede amagerne ikke. De søgte i stedet kongen om tilladelse til at blive på øen, da de mente, de bedre kunne forsvare København og deres eget hjem ved at blive boende. Tilladelsen blev givet af kongen imod, at de forsynede de københavnske rytteres heste med foder til "normalpris". Men den 8. september standsede forsyningerne indtil videre.

"Den stumprumpede hund"

I mellemtiden havde svenskerne besluttet sig for at gå i land på vestsiden af Amager, da de hermed bedre kunne opnå forbindelse med deres tropper på Sjælland. Den 23. august trak de en del mindre skibe ind i Kalvebodstrand, og sent om aftenen forsøgte de med hjælp af skibene at overføre tropper til Amager. Men den danske viceadmiral Nicolaus Helt og nogle mænd sejlede med prammen "Den stumprumpede hund" samt en anden pram og et par kanonbåde ud til den svenske flåde og angreb den. Svenskerne flygtede, et mindre skib gik på grund og blev plyndret af danskerne for skydevåben og proviant, og blev derefter stukket i brand, da man ikke kunne få skibet på ret køl igen. Det var et held for hovedstaden og Amager, da man ville have haft svært ved at forsvare begge sider af øen på samme tid.

Amager i forsvarstilstand

Det svenske forsøg på landgang bevirkede, at øen nu blev sat i forsvarstilstand. Der blev sendt befalingsmænd til øen under kommando af Oberst Ense. I hver

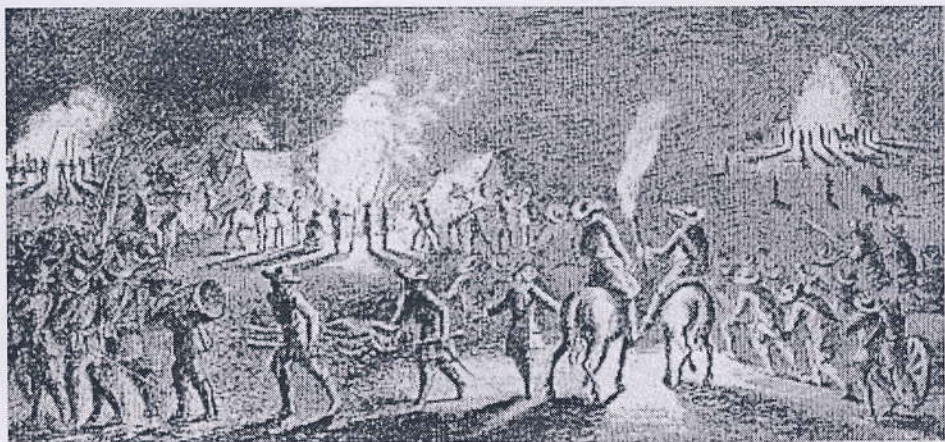
landsby på øen kom der to eller flere officerer, der skulle give beboerne øvelse i brug af våben. Den 9. september kom der yderligere fodfolk og ryttere. Kongens fodermarskal skulle selv ud og holde opsyn med, at soldaterne ikke tilføjede beboerne overlast. Der blev alligevel lidt ballade, for officererne klagede over, at bønderne ikke mødte på alarmpladserne til vagttjeneste, og modsat klagede bønderne over, at officererne truede og slog dem. Officererne fik besked på at opføre sig ordentligt og ikke drikke og sværme med øens piger. De skulle desuden nøjes med det mad, bønderne tilbød dem. Hvis der blev erobret noget fra svenskerne, skulle byttet deles ligeligt mellem bønderne og sol-

daterne.

Den 6. september fik bønderne fik besked på at sløjfe deres hegn om markerne, for at fjenden ikke skulle kunne gemme sig bag disse og overrumple danskerne. 200 karle fra øen skulle om natten være med til at udbedre voldene omkring hovedstaden med bl.a. tørv fra Amager.

I Sundbyerne havde man i øvrigt problemer med folk fra København der p.g.a. mangel på proviant stjal kvæg og grønsager fra markerne på øen. Der blev ellers holdt kontrol med hvem der kom ud på øen, for man skulle have pas for at komme herud gennem Amagerport. En oberst blev straffet for at have ladet folk passere uden pas.

Den 25. september blev der ud-

Svenske soldater holder vagt ved deres lejr udenfor København. Efter Pufendorff

stedt bestemmelser for hvor meget varerne fra Amager måtte koste, så måske har amagerne udnyttet manglen på mad inde i København.

Svenskerne anker op ved Dragør

To måneder efter belejringen af København, den 8 oktober, listede den svenske flåde, 18 større og 15 mindre skibe, sig ind i Øresund i ly af tåge, overrumplede kystvagten og gik i land ved Dragør. Der var 1500 fodfolk og 500 ryttere med selve Carl 10 Gustaf i spidsen. En afdeling fodfolk under generalmajor Fersen blev stående ved Dragør. De indtog en ca. 250 meterlang skanse, som borgerne i Dragør havde bygget.

Amager brænder

Herefter gik den øvrige svenske hær ind mod Kastrop og Tårnby. Kong Carl 10 Gustaf, prinsen af Sulsaach og grev de la Gardie samt 196 ryttere skal ifl. sagnet have afbrudt gudstjeneste og præsten Hans Jæger have prædikeret over de hellig tre konger og derigennem have hånet den svenske konge. Kongen roste præsten for hans mod og ville som "beløn-

ning" ikke afbrænde kirken.

Amagerne skyndte sig ind til København med alt hvad de kunne have med af indbo kvæg osv. Meget af dette forsvandt i forvirringen, og amagerne klagede senere over dette, da de mente, det var københavnerne, der havde stjålet det. Major Hans Ahlefeldt skyndte sig ud på Amager med 450 mand, mødte fjenden, men trak sig tilbage,

Den 9. oktober blev Sundbyerne brændt af efter ordre fra den danske konge for at undgå, at svenskerne skulle sætte sig fast her.

Henrick Matzon Wallensbeck, der var præst ved Kvæsthuset, skrev om dette i "Det himmelfrelste Kjøbenhavns Belejrings Idrætter" følgende vers:

"Nu brænder Straa med Kjærne paa
Nu svies Mad paa Fade
Ah Jammer stor ah Fæ og Foer
VeSundby Bønders Lade"

Danskerne og svenskerne fik underretning om at den hollandske flåde var på vej med hjælp til danskerne. Den svenske konge var bange for, at hollænderne ville angribe hans skibe og gav ordre til tilbagetrækning, men først skulle alle landsbyerne på Amager bræn-

des ned under med undtagelse af Tårnby Kirke.

Slaget midt på Amager den 10. oktober

Kong Frederik den 3 red med nogle hundrede dragoner, en afdeling letbevæbnet fodfolk og fire feltkanoner ud mod Amager. Udenfor Amager Port kom de i kamp med 300 svenske ryttere som flygtede. Danskerne fulgte efter og mellem St. Magleby og Dragør, kom det til kamp mellem de to hære, 150 svenske musketerer blev dræbt og 50 taget til fange sammen med 115 ryttere og nogle officerer. Resten flygtede til bådene Kong Carl

10 Gustav, Prinsen af Sulzbach og den svenske admiral Wrangel var nær blevet taget til fange. Den danske løjtnant Mikkel Skov fik fat i kraven på Carl 10 Gustaf men måtte slippe taget, da en svensk officerer kastede sig imellem, Kongen nåede ud i vandet på hesten og slap ombord på et af sine skibe.

Mikkel Skov

Mikkel Jespersen Skov var født i Ronneby i Blekinge,. Hans far, Jesper Skov, var ridefoged og senere borgmester og tolder i Ronneby

Ifølge et sagn skulle danskerne ved slaget midt på Amager have taget denne fane fra svenskerne.

På fanen står på tysk bl.a.

Når katten er ude, så danser musen ofte på bænken, ved til sidst ikke hvad der er ud eller ind.

Men i følge oplysninger på Tøjhusmuseet er fanen erobret ved et slag ved Nyborg i november 1659. Fanen har siden været på Tøjhusmuseet.

Slaget midt på Amager skildret af maleren C.A. Lorentzen i 1791. Oliemaleri, Statens Museum for Kunst.

i Blekinge.

I 1656 var Mikkel Skov løjtnant og året efter adjutant hos Ulrik Frederik Gyldenløve, der var uægte søn af Frederik den 3. Mikkel Skov deltog i forsvaret af København og var som nævnt med ved slaget midt på Amager. Senere i krigen sneg han sig i forklædning gennem de fjendtlige linier på Fyn og ved Malmø. Mikkel Skov døde i 1713.

Amagerne på Christianshavn

Amagerne blev indkvarteret på Christianshavn. I Københavns Borgere 1659 fremgår det at 124 mand med deres familier boede

her i januar samme år hos forskellige familier. Det fremgår af skifter fra denne periode, at de måtte betale husleje til deres værter.

Nedgravet skat

De fleste Amagerfamilier flygtede ind til Christianshavn i vinteren 1658, da svenskerne gik i land på Amager. Men svenskerne fangede også nogle af dem, bl.a. gårdmændene Søren Christensen og Svend Andersen fra Tømmerup, der døde i svensk fangenskab. Måske var det en af dem, der nåede at grave en skat ned, der først blev fundet på en mark i Tømmerup i 1921. Det var 22 sletdaler, 4 mark og 22 skilling. Den yngste mønt var fra

I St. Magleby blev der i 1989 fundet en skat i der ligner den fra Tømmerup. Den yngste mønt her var fra 1657. Det er mønterne fra denne skat, der er på billedet. Skatten opbevares på Amagermuseet. Foto: Dirch Jansen

1655, så den må være gravet ned under krigen. Ejeren af skatten nåede aldrig at grave den op igen, eller fortælle sin familie, hvor den var gravet ned.

Krigen går på hæld

Amager lå derefter øde hen. Ved nytårstid 1659 var isen så stærk mellem Sjælland og Amager, at den svenske hær forsøgte at komme over til Amager, men blev slået tilbage af danskerne.

Svenskerne prøvede uden held at storme København ved Christianshavn den 11. februar 1659.

Om foråret blev det nogenlunde fredeligt på Amager, og amagerbønderne tog hjem for at tilse markerne og fiske. De fleste flyttede tilbage, da man mente faren var ovre. Øen blev stadigvæk bevogtet af den danske hær, og amagerne deltog til gengæld i vagttjenesten ved Christianshavn.

Endelig blev der sluttet fred mellem Danmark og Sverige den 28.

maj 1660. Bornholm, som vi mistede ved freden i Roskilde i 1658, kom tilbage til Danmark. Et par måneder senere blev det på en stænderforsamling vedtaget, at tronen kunne arves og enevælden blev indført.

Ved en stor fest den 18. oktober blev kongen hyldet på slotspladsen. Fra Amager kom der 100 mænd og kvinder for at hylde kongen.

Amagerne vender tilbage

Det var et sørgeligt syn, der mødte Amagerne da de vendte tilbage, de fleste som nævnt i maj 1659. De fleste gårde og huse var brændt, der var ikke mange dyr tilbage, selv de der havde været på græs-

ning på Saltholm var blevet taget af svenskerne, der også havde huseret her.

Efter krigen blev der foretaget bygningssyn af de gårde der "endnu var ved magt" i Tårnby sogn. I Ullerup var det 5 gårde, Skelgårde ligeledes 5, Tårnby 3 gårde Kastrup 4 gårde, Magleby-lille kun 2 gårde. I alt var ca. 60 gårde i sognet. Bønderne i Tårnby skyldte både kongen og præsten, men gælden til kongen gik nogenlunde op med de varer, amagerne havde leveret til hoffet under krigen. Flere af bønderne havde pant i andres ejendomme, men p.g.a. af krigen skulle der ikke betales rente i de to år, krigen havde raset på øen.

Genopbygningen måtte i gang.

Desværre er hjemmesiden i skrivende stund ikke helt klar i sin endelige form, men det er muligt, at få en forsmag på herlighederne på bibliotekets hjemmeside:

www.taarnbybib.dk

Lokalhistorisk Samling

Det vil også være her, der vil blive orienteret om udviklingen af det endelige resultat.

Hvis du har billeder, oplysninger eller andet af lokalhistorisk interesse, så henvend dig til:

Lokalhistorisk Samling

Kamillevej 10

2770 Kastrup

Tlf. 32 46 05 45

www.bibliotek.taarnby.dk

Klik på **Lokalhistorisk Samling**

Åbningstider:

Mandag 15.00 - 19.00

Tirsdag 12.00 - 16.00

Fredag 12.00 - 15.00

Lokalhistorisk Samling har desuden udstillinger på:

Kastrupgårdssamlingen

"Midt på Amager"

&

"Kastrup Glas"

Åbent Tirsdag til søndag

14.00-17.00

Onsdag tillige

14.00-20.00

Plyssen

Amager Strandvej 350:

**Permanente og
skiftende udstillinger**

Åbent Lørdag og søndag

13.00-16.00